

מנחות עז

משה שווערד

1. איזהו מקומן מסכת מנחות דף עז עמוד ב

התודה וכו' עשרים עשרון עשרה לחמץ ועשרה למצה: ביאור ענין החמץ שבתודה: הנה שיעור עשרונות שבחלות חמץ שבתודה הוא כנגד כל חלות המצה [חלות, ריקיין ורבוכה], וגם בתודה בלבד מצינו חמץ דאילו כל המנחות באות מצה. ומבאר העמק דבר (ויקרא ז. יג.) מדקדוק לשון הפסוק "על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו" דבתודה החמץ הוא עיקר, משום דתכלית תודה לספר הנס ולפרסמו, ומטעם זה ריבה בה ארבעים חלות ומיעט בזמן האכילה ליום ולילה בלבד, כדי שיהא מרבה ריעים לסעודה ויהיה סיפור הנס ברוב עם, וארבע חלות לכהנים שהם ת"ח, ועיקר האכילה היא בחמץ שהרי המצה לחם עוני.

2. איזהו מקומן מסכת מנחות דף עז עמוד א

ובמצה שלש מינין חלות ריקיין ורבוכה:

מהו רבוכה?

[1] הרש"י כת"י מפרש דרבוכה היינו חלוט ברותחין, משמע במים רותחין, וכן פירש"י בהדיא בזבחים נ., וכן איתא לעיל נג. "חלוט מאי ניהו רביכה" ובפירש"י שם, וכן איתא בתוספתא מנחות (ז. ז.) דרביכה לשין אותה ברותחין. ואימתי חולטין ברותחין: כתב רגמ"ה לעיל נ: לענין חביתי כהן גדול שחולטין לאחר אפייה, אולם המקדש דוד (סי' ל. ג. ד"ה וראיתי) הקשה דבתוספתא [שהובאה לעיל] איתא דלשין הרביכה ברותחין. וראה שם בהערת מנחת מרדכי דמשמע נמי שנחלקו בזה הרא"ש והראב"ד בתמיד כח: עיי"ש שהרחיב בזה.

[2] אולם ברמב"ם פיהמ"ש (פ"ט מ"ג) מוכח בהדיא דחלוט היינו בשמן, דהוא מפרש שענין הרביכה הוא ריבוי בשמן [כדאיתא לקמן פט. דלרבוכה ריבה שמנה טפי מהחלות וריקיין], וקולין את המנחה הזו בשמן רותח והיא צפה בו ולכך הוצרך לה ריבוי שמן. [וכן נראה שהוא דעת רגמ"ה כאן שפירש 'חלוט בשמן' ואין צריך להגהה בדבריו 'חלוט ברותחין'].

[3] אכן בהלכותיו (מעשה"ק ט. יט.) נראה דאית להרמב"ם ב' הדברים, דז"ל "חולט אותה ברותחין ואופה אותה מעט ואח"כ קולה אותה בשמן על האלפס וכיוצא בזה כדרך שקולין הסופגנין ומרבין בשמנה, וזה הוא הריבוך האמור בכל מקום".

וראה עוד מה שכתבנו בענין זה לקמן עח. על רש"י ד"ה מה"מ. ובעיקר דברי הרמב"ם בהלכות שפסק די' ברבוכה דתודה אפייה תחילה ואח"כ טיגון - הנה לעיל נ: נחלקו בזה תנאים לענין חביתי כהן גדול, ועיי"ש בחי' הגרי"ז שביאר דמחלוקתם שם אינה רק לענין חביתין אלא בפירוש מהות 'רבוכה', ולכן אף לענין רבוכה דתודה פסק הרמב"ם דאופה ואח"כ מטגנה.

3. ספר מקדש דוד - קדשים - סימן כט

עוד יש לחקור בתרומת לחמי תודה מי הוא הבעלים להפריש הכהן או בעל הקרבן והנה מלשון רש"י ז"ל נדרים (י"ב ע"ב) נראה להדיא שהיה הכהן מפרישה ואפשר דזהו רק לדידן אבל לריה"ג דק"ל ממון בעלים אפשר דהוי כשאר תרומה דהבעלים מפרישין והנה ההיא דפ"ק דנדה (ו' ע"ב) דאמרין מעשה בשפחתו של ר"ג שהיתה אופה ככרות של תרומה ומוקמינן לה בתרומת לחמי תודה דאפרשינהו בלישייהו נראה ודאי שהיו הבעלים המפרישים דאפילו אי נימא בעלמא הכהן מפריש היינו כהן המקריב אבל כאן שהיתה אופה בחוץ ואפרשינהו קודם הזבח מה שייך כאן הפרשת כהן דאיזה כהן רשאי לתרום ונראה מזה דהבעלים ודאי רשאים לתרום רק גם הכהן המקריב יכול לתרום ואפשר דהוי שלוחו של הבעלים:

4. יד בנימין

דף ע"ז ע"ב במשנה מכולס הי' נוטל א'
מעשרה תרומה וכו'.
נ"ב ע"י נס' "מקדש דוד" סי' כ"ט ס"ק
כ"א שכ' לחקור מי הוא הצעלים להפריש
הלחמי תודה הכהן או צעל הקרבן יעוי"ש,
וקצת פלא שלא הזכיר מלשון הצרייתא שהוצא
בגמ' דקתני "נוטל מהן ארבע ונותן לכהן
והשאר נאכל לצעלים" משמע לכא' דצעל
הקרבן הוא המפריש, ועיי"ש דמסיק דנראה
דהצעלים ודאי רשאים לתרום רק גם הכהן
המקריב יכול לתרום ואפשר דהוי שלוחו של
הצעלים ע"כ.

5. איזהו מקומן מסכת מנחות דף עז עמוד ב

ב. מי הבעלים להפריש, הכהן או בעל הקרבן?

ראה במנחת חינוך (מצוה רפ"ד) שדן אם יש חיוב מיתה באוכל קודם הפרשת הלחם כדין טבל דתרומה, ומשמעות לשון הרש"י בנדרים יב: (ד"ה אבע"א) דהוי טבל, ועי' אור שמח (מאכלות אסורות א. טז.). ובתוס' כאן דנים על דין 'מן המוקף', ובמרחשת (ח"א סי' כ') דן על דין הפרשה שיהא שייריה ניכרין - מכל אלו משמע שהוא דין הפרשה גמור כתרומה.

אכן בגמ' כאן בסוף העמוד מספקא אם חייבין עליהן מיתה וחומש וכן האם מדמעת כתרומה, ועי' בזה בכנסת הראשונים על דף מז. בהערה כו. ג. וראה עוד במקדש דוד (סי' כ"ט סוס"ק א') שחקר מיהו הבעלים להפריש הכהן או בעל הקרבן, ומסיק להוכיח דהבעלים ודאי רשאים לתרום מיהו גם הכהן המקריב יכול לתרום, ואפשר שמדין שליחות.

6. איזהו מקומן מסכת מנחות דף עז עמוד ב

האם יש שיעור לחלה?

[1] רש"י שלמעלה מפרש הקושיא דנילף מתרומת חלה שיהא אחד מארבעים ושמונה, [2] ורש"י כת"י פירש אחד מעשרים וארבע. וצ"ע דהלא מדאורייתא אין שיעור לחלה וכל הני שיעורין הן מדרבנן לנחתום או לבעה"ב וכדו' כדאיתא במשנה חלה (ב. ז.).

ותירץ בשו"ת נודע ביהודה (תניינא יו"ד סי' ר"א) דהא דאין שיעור לחלה מן התורה הוא לפטור מטבל אבל לקיום מצות נתינה לכהן צריך שיעור. ובהגהות מצפ"א בסוגיין ומהר"ץ חיות בגיטין כ. ציינו שכבר קדמו בסברא זו התוס' רי"ד בקידושין דף נ"ח והרמב"ן בהשגותיו לסה"מ שורש י"ב. והמצפ"א עצמו תירץ בפשיטות דפריך דנילף שתהא דומה לחלה בשיעורה הן מדאורייתא והן מדרבנן.

• מצפה איתן מסכת מנחות דף עז עמוד ב

ונילף מתרומת חלה. פי' שאין אחריה תרומה ואין לה שיעור לא למטה אבל יש לה שיעור למעלה דאם אמר כל עיסתו חלה לא אמר כלום. ורש"י פי' דשיעור חלה א' ממ"ח ואף על גב דשיעור זה אינו מה"ת אלא מדרבנן מ"מ פריך דנילף שתהא דומה לחלה בשיעור הן מדאורייתא והן מדרבנן. וכה"ג פי' התוס' ביבמות (דף מט) דילפינן היינו מדרבנן. ומה שתירץ הנ"ב במ"ת חי"ד סי' ר"א דהא דאין שיעור לחלה ותרומה מה"ת היינו לפטור מאי' טבל אבל כדי לקיים מצות נתינה לכהן צריך שיעור כבר הקדימו בתוס' רי"ד בקדושין (דף נח):

7. תוספות מסכת מנחות דף עז עמוד ב ד"ה והקריב ממנו

והקריב ממנו מן המחובר - פירש בקונטרס שיהיו כולן בכלי אחד כשיטול התרומה ונראה דאין צריך אלא מוקף בעלמא כמו ממנו דכתיב גבי תרומה (במדבר יח) ובהקומץ רבה (לעיל כד.) משמע כפירוש הקונט' דדרשינן גבי

מנחה והרים ממנו בקומצו מן המחובר שלא יביא עשרון בשני כלים ויקמוץ ומיהו התם נמי בעי נגיעה כדאיתא בההיא שמעתא גופה דאפי' בכלי אחד אי לא נגע מיבעיא לן התם בעשרון שחלקו בביסא מהו לקמוץ מזה על זה צירוף דאורייתא או דרבנן.

• **איזהו מקומן מסכת מנחות דף עז עמוד ב**

ד"ה והקריב - ... והנה לשון הרש"י עירובין ל: "שלא מן המוקף מדבר שאינו סמוך לו באותו כלי". ומשמע דעתו דגם בתרומה גופה צריך שיהיו בכלי אחד וכשיטתו הכא לענין לחמי תודה, ויעוי' בתוס' נדה ז. (סוף ד"ה ומנחת) שנסתפקו נמי שמא צריך גבי תרומה צירוף כלי מלבד הנגיעה, ובגליון תוס' שם נקט דסגי בצירוף כלי ואין צריך נגיעה. ועי' ערוך לנר נדה שם. ... ומיהו התם נמי בעי נגיעה - ר"ל דאין לדמות תרומת לחמי תודה לקמיצה דמנחה, דהתם חמיר טפי דמלבד שצריך שיהא בכלי אחד מספקינן נמי אי בעי נגיעה ולא מהני צירוף כלי - טה"ק. והביא הטה"ק מפירוש הר"ש (מע"ש ג. יב.) סברא לחלק בין מנחה ללחמי תודה, והאריך טה"ק עצמו לחלק בזה, וכן לישב שיטת רש"י שצריך שיהו הלחמי תודה בכלי אחד. וע"ע ח"י הגרי"ז. וראה עוד במקדש דוד (ריש סי' כ"ט) שביאר שיטת רש"י.

I. טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעה

... והתוספות כתבו שצריך לעשות ג' כדפרישית וכ"כ רב עמרם ולזה הסכים **א"א הרא"ש ז"ל וכתב ונוהגין באשכנז וצרפת לעשותן מעשרון זכר ללחמי תודה שהיוצא מבית האסורים מביא תודה ותודה היה בה ג' מיניו של מצה חלות רקיקין ורבוכה וכל מין היה בה ג' עשרונים ושליש מכל מין היו עושים י' חלות הרי שהגיע לכל ג' חלות עשרון א' ועל כן עושים שלשתן מעשרון ...**

II. ספר התודעה - פרק עשרים ושנים (המשך):

שלש מצות - ...רמז לשלשה מיני מצה שהיה מביא המקריב קרבן תודה עם קרבנו: חלות, רקיקין ורבוכה. שכך אמרו חכמים: ארבעה צריכים להודות, יורדי הים, הולכי מדבריות, חולה שנתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא. ואנו שהיינו חבושים במצרים ונגאלנו ויצאנו, ונעשו לנו נסים בכל ארבעת הדברים הללו - עושים זכר לתודה שיש בה שלשה מיני מצה. לפיכך נהגו (בזמנים קדומים) באשכנז וצרפת לעשות שלש מצות הללו מעשירית האיפה קמח (כשיעור חלה - ראה לעיל בעמוד רז), שכך היה שיעורן של שלשת מיני המצות הנלקחות לתרומת לחמי תודה:

III. ספר ליקוטי הלכות או"ח - הלכות ברכת השחר הלכה ה

טו) וזה בחינת קרבן תודה שהוא המבחר מכל הקרבנות, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (במדרש רבה צו פט) כל הקרבנות בטלין חוץ מקרבן תודה, כי בתודה היה חמץ ומצה, מה שאין כן בכל הקרבנות, כי זה עקר השלמות כשממתיקין הדין כל כך עד שחמץ נכלל במצה, שנכלל הטבע בהשגחה וכו' כנ"ל, שזה זוכין כשיוצאין מהצרה שאז מביאין תודה, כי כשיוצאין מהצרה זהו רק על - ידי בחינת פדיון הנ"ל, ועל - כן אז נכלל חמץ ומצה יחד שזהו בחינת שבועות שאז מביאין שתי הלחם מחמץ דיקא **וכמובא בשתי הלחם של שבועות הם בבחינת קרבן תודה**, הינו כנ"ל. ועל - כן על - פי רב קורין פרשת צו בשבת הגדול שהוא השבת שלפני פסח, כי עקר הנס והגאולה של פסח היה על - ידי בחינת שבת שאז עקר הארת עת רצון הנ"ל כידוע, ועל - כן קורין השבת שלפני הפסח שבת הגדול, כי עקר הנסים והנפלאות של פסח שהם נקראים גדולים, כמו שכתוב, ספרה נא לי את הגדולות שעשה אלישע, הכל היה על - ידי שבת כנ"ל. ועל - כן קורין אז פרשת צו שמדבר מפרשת תודה, כי עקר תכלית הנסים של פסח הוא לזכות לשבועות שהוא בבחינת קרבן תודה, וכנ"ל.

IV. עיין ספר אז ישיר - פסח [ע' רסב-ג]

ארבעה צריכין להודות

א. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נד/ב

אמר רב יהודה אמר רב ארבעה צריכין להודות יורדי הים הולכי מדברות ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא

ב. הרא"ש על ברכות פרק תשיעי - סימן ג

אמר רב יהודה אמר רב ד' צריכים להודות ... א"ר הונא והוא דאיכא תרי רבנן בהדייהו דכתיב ובמושב זקנים יהללוהו מתקיף לה רב אשי ואימא בי עשרה ותרי רבנן קשיא וכיון דלא איפשטא לן עבדינן לחומרא ובעינן תרווייהו ורב אלפס ז"ל לא כתב כן ונהגו באשכנז ובצרפת שאין מברכין ברכת הגומל כשהולכים מעיר לעיר דסבירא להו שלא הצריכו להודות אלא הולכי מדבריות דשכיחי ביה חיות ולסטים והא דאמרינן בירושלמי כל הדרכים בחזקת סכנה לא אמרו אלא לענין תפלת הדרך בלבד שבכל הדרכים צריך אדם לבקש על נפשו אבל ברכת הגומל במקום תודה נתקנה וכן כתב ה"ר יוסף ז"ל דוקא חולה שנפל למטה אבל אם חש בראשו או במעיו א"צ לברך אבל בערוך משמע אפי' חש בראשו ובמעיו:

ג. שו"ע או"ח סימן ריט

(א) ארבעה צריכים להודות. יורדי הים כשעלו ממנה, והולכי מדברות כשיגיעו לישוב, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא, וסימנך: וכל החיי"ם יודוך סלה. "חולה" יסורים" ים" מדבר:
(ב) מה מברך: בא"י הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב, והשומעים אומרים: מי שגמלך כל טוב הוא יגמלך כל טוב סלה:
(ט) הני ארבעה לאו דוקא, דה"ה למי שנעשה לו נס, כגון שנפל עליו כותל, או ניצול מדריסת שור ונגיחותיו, או שעמד עליו בעיר אריה לטורפו, או אם גנבים באו לו אם שודדי לילה וניצול מהם וכל כיוצא בזה, כולם צריכים לברך הגומל; וי"א שאין מברכין הגומל אלא הני ארבעה דוקא, וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות:

ד. נצי"ב (העמק דבר, ויקרא ז, יג)

על חלת לחם חמץ יקריב קרבנו. משמעות המקרא דתכלית הקרבן הוא חלות לחם חמץ. ומשום זה מפרש עוד המקרא על זבח תודת שלמיו. מש"ה לחם חמץ הוא עיקר משום שהוא זבח תודת שלמיו. והענין דתכלית תודה שבא על הנס הוא כדי לספר חסדי ה' שגמל עליו (והיינו דכתיב בהלל. לך אזבח זבח תודה ובשם ה' אקרא... לך אזבח זבח תודה הוא הקרבן. ובשם ה' אקרא הוא קול תודה לה' צבקות על הנס. וביאר על הבאת הקרבן נדרי לה' אשלם. ועל הודות בשם ה' אמר נגדה נא לכל עמו. דברוב עם שיאכלו עמו את התודה יספר עוז ההשגחה

עליו לטובה...) ומטעם זה ריבה הכתוב בלחם ומיעט בזמן אכילת תודה מכל שלמים. היינו כדי שיהי' מרבה ריעים לסעודה אחת ביום הקרבה והי' ספור הנס לפי רוב אנשים.

ה. ספורנו (ויקרא ז,יא):

וזאת תורת זבח השלמים. והודיע שאף על פי שכל השלמים קדשים קלים, מכל מקום יש חילוק ביניהם - שאם הם על אודות הודאה, יהיה עמהם לחם, בתוכו מין חמץ. כי אמנם סיבת הסכנה אשר עליה ההודאה הוא שאור שבעיסה, מכל מקום מיני המצות רבות עליו, וברבות הלחם יתפרסם הנס לאוכלים רבים, וכולם נאכלים בזמן קדשי קדשים שהם ליום ולילה. אבל כשהם שלמים פשוטים, שלא לתודה, זמן לשני ימים ולילה אחד.

ו. קדושת לוי (פרשת פקודי)

שקרבת תודה מביאים על הנס, והנה שתי בחינות הם בהכרת הבורא, א' כאשר נעשה נס לאדם שלא כדרך הטבע, כשהוא רואה שהשם יתברך מושל על הטבע ועושה בו כרצונו, הרי מוכח מזה שמלכותו בכל משלה. הבחינה הב' היא כאשר האדם מתעמק, משכיל ומשיג את הבורא, מתוך לימוד וידעה, ואז ענין הניסים והנפלאות אינן תופסין מקום אצלו כלל, כי מתוך שהוא מכיר את גדלות ה' אין זה כל חידוש אצלו. וככה היה הדבר בישראל, בזמן יציאת מצרים, ראו נסים ונפלאות שעשה עמהן השם יתברך, שלא הספיק בצקם להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם, וזהו הבחינה הראשונה - המצה שבתודה, כאשר הגיעו למעמד הר סיני והשיגו את גדלות הבורא מצד רוממותו ואחדותו, אין צורך כבר במצה המרמזת על ניסים ונפלאות, אלא מקריבים שתי לחם שהם חמץ, התודה שהאדם מביא על הנס היא מצה וגם חמץ, לרמז לו לאדם כי אחר שהכיר את הבורא על ידי ניסים ונפלאות, צריך להתעמק ולהשיג את הבורא מתוך לימוד וידעה, שאז אין צורך במצה אלא גם בחמץ, שמי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק, הנס והטבע אצלו אחד הן.